

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq Kitabxanası

**Sən bizimsən, bizimsən durduqca bədəndə can,
Yaşa-yaşa çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!**

Əmin Abidin 120 illik yubileyi ilə bağlı mərkəzi kitabxanalarımızın uşaq şöbələri, MKS-in şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait

Bakı – 2018

Tərtibçilər:

**Aynurə Əliyeva
Sevil Əhmədova**

Redaktor:

Könül Ağazadə

**İxtisas redaktoru və
buraxılışa məsul:**

Şəhla Qəmbərova
Əməkdar mədəniyyət işçisi

**Sən bizimsən, bizimsən durduqca bədənə can,
Yaşa-yaşa çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!:** Əmin Abidin 120 illik yubileyi ilə bağlı mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait / Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, F. Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası; tərt.ed.A.Əliyeva; ixt.red. və burax.məsul Ş. Qəmbərova; red. K. Ağazadə. - Bakı: F. Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası, 2018. – 21 s.

©F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2018

Tərtibçidən

Tikanlı məftilin cızıb “yaraladığı”, zəncirdən sallanmış açıq tunc kitaba yazıçıların adları həkk olunub. Ağahüseyn Rəsulzadə, Atababa Musaxanlı, Bəkir Çobanzadə, Böyükağa Talıblı, Vəli Xulufu, Qantəmir, Hənəfi Zeynallı, Sultanməcid Qənizadə, Əli Nazim, İsmayıl Katib, Əhməd Cavad, Hüseyn Cavid, Mikayıl Müşfiq, Hacıkərim Sanılı, Yusif Vəzir Çəmənəminli, Tağı Şahbazi Simurğ, Hacıbaba Nəzərli, Əliabbas Müznib, Məmmədkazım Ələkbərli, Seyfulla Şamilov, Əmin Abid... Onlar əllərini arxalarına qoyub dəstə halında hüznü son yola çıxırlar – gedər-gəlməz yoluna... “Gedib qayıtmayanlar” – Stalinin cəza tədbirlərinin qurbanı olmuş Azərbaycan ədibləri şərəfinə mayın 13-də Azərbaycan Yazıçılar İttifaqında açılışı olmuş memorial belə adlanır. Uzun illər bu şəxsiyyətlərin adları, onların kitabları bizim həyatımızdan yox edilmişdi, lakin buna baxmayaraq, onlar yaşamaqda idilər. İndi azad ölkəmizdə XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının bünövrəsini qoyanlarla, öz yaradıcılığı ilə inqilabi idealları bərqərar edənlərlə bir cərgədə olmuş ədiblərin xatirəsini əziz tuturuq.

Azərbaycan ictimai-bədii fikir tarixində mətbuat xadimi, alim, şair, tədqiqatçı, publisist, tərcüməçi, vətən fədaisi, hər şeydən əvvəl istismarçı, işğalçı qüvvələrə qarşı barışmaz mübariz, demokratik düşüncəli şəxsiyyət olan Əmin Abid Gültəkinin 120 illik yubileyidir.

Əmin Abidin 120 illik yubileyi münasibətilə yazılmış bu vəsait “Giriş” və “Keçiriləcək tədbirlər” hissəsindən ibarətdir. “Giriş” hissədə Əmin Abidin nakam həyatından və yaradıcılığından bəhs edilir. II hissədə isə onun yaradıcılığından bəhs edən tədbirlərdən söhbət açılır.

Giriş

Əmin Abid Gültəkin 1898-ci ildə Bakıda daşyonan ailəsində doğulub. İlk təhsilini Bakıda, anası Reyhan xanımın evdə açdığı məktəbdə, daha sonra III Aleksandr adına oğlanlar gimnaziyasında alıb. O, hələ 1912-13-cü illərdən etibarən ilk şeirlərini yazmağa başlayıb, “Dirilik”, “Məktəb”, “Ovraqi-nəfis” adlı jurnallarla əməkdaşlıq edib. Əsasən, Abid, Abid Mütəllibzadə, Abid Mütəlliboğlu, Abid Alp Mütəllib oğlu imzaları ilə şeir və hekayələr yazmışdır. Böyük qardaşı Ə.Müzənnibin redaktoru olduğu “Babayi-əmir” jurnalında isə o, “Qozqurab” imzası ilə 1915-16-cı illərdə “Şapalaq” sərlövhəsi altında taziyanələr yazmışdır. O, gimnaziyanı bitirdikdən sonra Türkiyəyə oxumağa getmək istəsə də, Birinci Dünya Müharibəsi onun təhsilini davam etdirmək istəyinə mane olmuşdur. O, bu arzusunu yalnız 1918-ci ildə Osmanlı ordularının yardımı ilə Bakı azad olunduqdan sonra gerçəkləşdirə bilmişdir. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin paytaxtına çevrildikdən sonra Cümhuriyyət rəsmilərinin dəstəyi ilə Əmin Abid 1919-cu ildə İstanbul darülmüəllimində təhsil almaq üçün Osmanlıya yola düşmüşdür. O, Türkiyədə pedaqoji məktəbi bitirdikdən sonra İstanbul Universitetinin ədəbiyyat fakültəsində təhsilini davam etdirmişdir. O, tələbəlik dövründə “Azərbaycan türklərinin ədəbiyyat tarixi” monoqrafik əsərini qələmə almışdır.

1927-ci ildə Azərbaycana qayıdan alim Bakı Dövlət Universitetində çalışmışdır. Azərbaycan Proletar Yazıçıları Cəmiyyəti nəzdində açılan ədəbiyyat seminariyasında müəllimlik etmişdir. Eyni zamanda Bakı darülfununda, eləcə də Bakı Maarif evi ədəbiyyat dərnyində “Oğuznamə”, “Azərbaycan ədəbiyyatının başlanğıcı” mövzusunda məruzələr etmişdir. O, burada – Bakıda qəzet və jurnallarda müasir və

klassik ədəbiyyata, şifahi xalq yaradıcılığına dair ədəbi-elmi məqalələrlə də çıxış etmişdir. “Azərbaycan türklərinin ədəbiyyat tarixi”, “Türk ədəbiyyatında bayatı-mani növü”, “Bayatının türk xalqları ədəbiyyatında mövqeyi”, “Azərbaycan ədəbiyyatının qədim abidələrindən” monoqrafik əsərləri, eyni zamanda “Kitabi-Dədə Qorqudun mətni haqqında məlumat”, “XVII əsr Azərbaycan ədəbiyyatı”, “Ədəbiyyatımız tarixində Sabirin mövqeyi”, “Mirzə Şəfi haqqında yapılan tədqiqlərə bir baxış”, “Türk el ədəbiyyatına elmi bir baxış (Oğuznamə)” kimi milli ədəbiyyatşünaslıq, folklor və mətbuat tarixi haqqında onlarca məqalələri geniş erudisiyalı alimin zəngin irs yaratdığını sübut edir. Ə.Əbidin Axundovşünaslıq elminin yaranmasında xidmətləri misilsizdir. M.F.Axundov ədəbi irsinə həsr etdiyi məqalələri, monoqrafiya və tərtibləri, eləcə də tərcümələri vardır. Məhəmməd Füzulinin “Söhbətül-əsmar” əsərini aşkara çıxarıb elm aləminə tanıtmışdır. “Azərbaycan proletar qəzetçiliyinin tarixinə bir baxış” (1928) məqaləsi Azərbaycan inqilabi jurnalistika tarixinin öyrənilməsinə hədiyyədir. Bakıda 1927-1937-ci illər arasında ədəbi-elmi fəaliyyəti, fundamental axtarışlar, tapıntıları ilə səciyyələnirdi. Onun ədəbi-tənqidi və elmi irsi Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının yaranmasında mühüm mərhələ təşkil edir. O, Azərbaycanın ilk qorqudşünası hesab edilir. Əmin Abid hələ İstanbul Universitetinin ədəbiyyat fakültəsində oxuyarkən (1921-26) yazdığı altı cildlik "Azərbaycan türklərinin ədəbiyyatı tarixi"nin ilk cildində "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanına yer ayırmışdır. Bakıya döndükdən sonra araşdırmalarını davam etdirən alim, çap etdirdiyi müxtəlif məqalələrdə "Kitab-Dədə Qorqud" mövzusunun dərinlən araşdırıb və təhlil edib. Əmin Abidin yaradıcılığını dərinlən araşdırmış alim Əli Şamil hesab edir ki, Əmin Abid Azərbaycanda Qorqudşünaslığın əsasını qoyub. Bu

fikirlə razılaşmaq mümkündür. Əmin Abidə qədər demək olar ki, heç bir alim, bu mövzunu bu qədər əhatəli araşdırmayıb.

İstanbula oxumağa yola düşəndə milli şüurun yüksəlməsini görən şair geri döndükdə bunun əksilə qarşılaşdı. Bu şəraitdə iki yol vardı: ya mühacirətə getmək, ya da qalıb mübarizə aparmaq. Çətin şəraitdə açıq mübarizənin mümkünsüzlüyünü dərk edən Əmin Abid elmi mübarizəni seçdi. “Yeni Qafqaz”, “Azəri-türk”, “Odlu yurd” və digər jurnallarda Gültəkin təxəllüsü ilə dərc etdirdiyi şeirlərində Azərbaycan Milli Demokratik Cümhuriyyətinin bolşevik ordusu tərəfindən vəhşicəsinə işğalına, Sibirə sürgünlərə, təqib və təhqirlərə qarşı etirazla yanaşı, sabaha - üç rəngli ay-ulduzlu bayrağın müstəqil Azərbaycan üzərində dalğalanacağı günə inam güclü idi. Ona görə də həmin şeirlər mühacirətdə yaşayan Azərbaycan gənclərinin konfrans və toplantılarında oxunmuş, hamını birliyə, mübarizəyə ruhlandırmışdır.

Rəsmi dairələr milli dəyərləri heçə endirməyə, xalqı kökündən uzaqlaşdırmağa, hətta müstəqil düşüncə sahiblərini təqib etməyə çalışırdılar. Proletar beynəlmilətçiliyi, inqilab mübarizə, sosializm quruculuğu adı altında müstəmləkə altında inləyən xalqların öz mədəniyyətlərindən uzaqlaşdırılması prosesi gedirdi. Bu işin həyata keçirilməsində xalqların içindən seçilib hazırlanmış onlarla qələm sahibinin fəaliyyəti üçün şərait yaradılmışdı. Onlara qarşı duranlara isə ağıl, məntiq və diskussiya ilə deyil, işdən çıxarmaq, təqib etmək, sıxışdırmaq, həbsxanaya salmaq və güllələnməklə cavab verilirdi.

Əmin Abid də millətsevərliyinə, vətənpərvərliyinə görə NKVD-nin nəzarətində idi. Buna görə də tez-tez iş yerini dəyişməli olmuşdur. O gah ADU-da, gah Bakı Pedaqoji Texnikumunda, gah da Bakı Maarif evində çalışıb. Daha sonra Kürdəmir rayonunda müəllim işləyib. 1938-ci il iyulun 14-də həbs olunarkən isə o, İsmayılının Basqal kəndində idi. Həmin

vaxt sənədlərdə sonuncu iş yeri kimi Kürdəmirin Qaraqoyunlu kəndində müəllim olaraq göstərilib. Əmin Abid həbsindən üç ay sonra oktyabrın 21-də saat 21-30 da qətlə yetirilib.

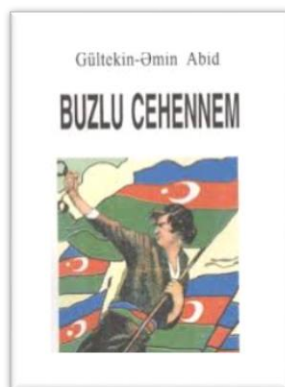
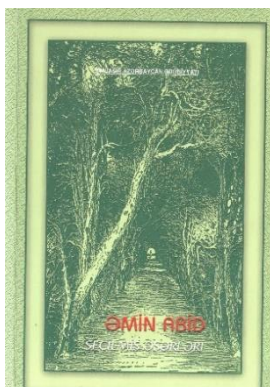
Əmin Abid 1938-ci ildə həbs edilərək güllələndikdən sonra onun əsərlərinin oxunması və onlardan istifadə edilməsi də qadağan edilmişdir. Stalinizmin ifşasından sonra 37-ci il qurbanlarının böyük əksəriyyəti bəraət alsa da, Əmin Abidə yalnız 1962-ci ildə bəraət verildi. Lakin onların əsərlərinin hamısının çap edilməsinə icazə verilmədi. Əmin Abid də əsərlərinin nəşrinə icazə verilməyən tədqiqatçılardan biri idi. Azərbaycanda müstəqillik əldə etdikdən sonra onun şeirləri, hekayələri, elmi məqalələri çap olundu, lakin daha önəmli sayılan “Azərbaycan Türklərinin ədəbiyyatı tarixi” kitabının çapı müxtəlif səbəblərdən uzun müddət yubandı. Əsasən “Kitabi Dədə Qorqud”a və Azərbaycan ədəbiyyatının başlanğıcına həsr olunmuş bu kitabı sonra AMEA Folklor İnstitutu çap etdirdi. Kitabın elmi redaktoru fil.ü.f.d. Rza Xəlilov, çapa hazırlayanlar isə professor Bədirxan Əhmədov və Əli Şamil olmuşdurlar.

İstiqlal şairi Əmin Abidin anadan olmasının 120 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq, bir sıra tədbirlər: kitab müzakirəsi, oxucu konfransı, rəsm və şeir müsabiqəsi, icmal, ədəbi-bədii gecə keçirilə bilər. Şairi sevdirmək, yaradıcılığını gənc nəslə və oxuculara tanımaq məqsədilə kitabxanada kitab sərgisi təşkil oluna bilər. Sərgidə şairin müxtəlif illərdə çəkilmiş fotostendi, kitabları ilə yanaşı, ədəbiyyatşünas və digər müəlliflərin onun haqqında yazdığı kitablar, araşdırmalar, ona ithaf edilən şeirlər, kəlamlar və dövrü mətbuatda yer alan məqalələr öz yerini almaqdadır. Sərgiyə müxtəlif başlıqlarla verilə bilər: “Sən bizimsən, bizimsən durduqca bədəndə can, Yaşa-yaşa çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!”, “İstiqlal yolçusu Əmin Abid”, “Ədəbiyyatımızda Əmin Abid naxışı”, “Həyatını Azərbaycan xalqının milli-azadlıq hərəkatına həsr edən şəxsiyyət”,

“Günahsız müqəssir”, “Vətən istiqlalından ruh alan şair”, “Gecə yarısı döyülən qapılar”, “İstiqlal şairinin özü və sözü”, “Azadlıq aşiqinin ömür yolu”, “Acı taleyin böyük səsi” və s. verilə bilər.

Əmin Abidin əsərləri:

1. Azərbaycan Türklərinin edebiyat tarixi;
2. Türk edebiyatında bayatı-mani türü;
3. Bayatının Türk halkları edebiyatında yeri;
4. Azərbaycan edebiyatının eski anıtlarından;
5. Kitab-ı Dede Korkutun metni hakkında bilgi;
6. Buzlu Cəhənnəm - İstanbul, 1948.

Keçiriləcək tədbirlər

İstedadlı şairin yubileyi ilə əlaqədar kitabxanalarda keçiriləcək tədbirlərdən biri də, “*Pirimin bir cürəsini satman iki qövnə mən*” adlı **şeir müsabiqəsidir**. Müsabiqədə şairin öz şeirləri ilə yanaşı, onun tədqiq və araşdırma apardığı ədiblərin şeirləri də yer alır. Kitabxanaçı ilk olaraq şairin bir neçə şeir kitabını və onun araşdırmaları ilə bağlı kitablarını məktəblilərə təqdim edir. Məktəblilər müəyyən etdikləri şeiri əzbərləyərək təyin edilmiş tarixdə kitabxanaya gəlirlər. Qonaqlar və münisflər öz yerini aldıqdan sonra kitabxanaçı hər kəsi salamlayaraq tədbirə keçid alır. O, ilk olaraq şairin həyat və yaradıcılığından, onun ömür yolundan, əsərlərindən və kitablarından söhbət açır. Nəfis şəkildə nəşr olunmuş kitablar hər kəs tərəfindən rəğbətlə qarşılır. Kitabxanaçının dəyərli məlumatlarından sonra iştirakçılar bir-bir öz şeirlərini söyləmək üçün səhnəyə yaxınlaşırlar.

I iştirakçı:

On səkkiz min aləmdə
Heyran bolğan aşıqlar
Tapmaq məşuq sürağın
Sərsan bolğan aşıqlar.

Hər dəm başı ürkülüb
Gözü xalqa tirmülüb
Hu-hu tiyüv çövrülüb
Giryən bolğan aşıqlar.

Quyub yanıb qul boğan
Əşqdə bülbül bolğan
Qışı görsə qül bolğan
Mərdan bolğan aşıqlar...

II iştirakçı: Hacı qulu səndən ey taqi sərim
Ziyadə-ziyadə xürrəm olubdur.
Söz veribdir sizə Qruzentştərn
Poçaotniklik işi möhkəm olubdur.

Dünən güzar etmiş idi bu yana,
Çox söhbət eylədi Süleyman xana,
Guya bu müjdədən olub divana,
Papaq və saqqallı püfnəm olubdur...

III iştirakçı: Be ənduh-o həsrət mərə rüzgar
Sər aməd dər in dire-napayidar
Be besyar tədbirin çəngə-zən
Nəbəxşid səim vəki hasili
Nədidən dər in əsr Sahib-deli...

*Sonda münsiflər həyəti qiraəti ilə fərqlənən iştirakçıları
mükafatlandırırlar.*

Kitabxanada mövzu ilə bağlı müxtəlif tədbirlər keçirilməsi məqsəduyğundur. Kitabxanaçı oxucuları maarifləndirmək adına kitabxanalarla birgə məktəblərlə də mütəmadi tədbirlər keçirir. Belə tədbirlərdən biri də *“Türk ədəbiyyatının vurğunu – Əmin Abid”* adlı *oxucularla söhbət* adlanır. Kitabxanaçı məktəbin oxu zalına toplaşan oxuculara vətənpərvər şair Ə. Abid haqqında məlumat verir.

Kitabxanaçı: Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin yeganə səs yazısında yaradıcılığından sitat gətirilən Gültəkinin kimliyi bu gün də hamını maraqlandırır. Baxmayaraq ki, Gültəkin imzası, daha doğrusu, həmin iki “Sən mənimsən, mənimsən durduqca bədəndə can, Yaşa, yaşa çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!” misraları həm Əmin Abid, həm də onun ümumi yaradıcılığından hələ ki daha məşhurdur. Gəlin sizlərlə nakam şair və tədqiqatçı

taleyi yaşayan istiqlal mücahidi Əmin Abidin – Gültəkinin keşməkeşli, lakin şanlı həyatına işıq tutaq.

Atası daş yonan fəhlə, anası isə qadınlara “Quran” dərsləri keçən Əmin Abid 1898-ci ildə kasıb bakılı ailəsində anadan olub. Zəif fiziki imkanlarına, gözlərindəki problemə baxmayaraq, o, elmə, təhsilə, maarifə marağı ilə seçilib. Hətta zabitlər məktəbində gözlərinin zəif gördüyü üçün seçilməyən gələcək ziyalı maarif nazirinə şəxsən özü məktub yazır. Orada bildirir ki, bu gün vətənə kiçik zabitdən daha çox elmlə silahlanan bir müəllim vacibdir.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin “Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı” əsərində də xüsusi olaraq vurğuladığı Gültəkin imzalı şair uzun müddət arxivlərdə sirr kimi saxlanılıb. Məşhur Gültəkin imzasının Əmin Abidə məxsus olmasını sübuta yetirmək üçün araşdırmaçılar uzun müddət çalışıb. Onlardan biri də hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Folklor İnstitutunda çalışan filoloq alim Əli Şamildir. Əli Şamil həm onun nakam həyatı, həm də gizli qalan yaradıcılığı barəsində xeyli sirləri ortaya çıxarıb. Onlardan biri də budur ki, hələ 1928-29-cu illərdə Əmin Abidin Dədə Qorqud haqqında fundamental sanballı araşdırmaları olub. Amma Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında Dədə Qorqud haqqında ilk araşdırmalar 1939-cu ildə akademik Həmid Araslıya aid edilir. Bu fakt həm də onun göstəricisidir ki, Əmin Abid Azərbaycan ədəbiyyatında Dədə Qorqudun ilk araşdırmaçısı olub.

Ana tərəfdən böyük M.Ə.Rəsulzadəyə qohum olan Əmin Abid həm də məşhur şair Əliabbas Müznibin qardaşı idi. Araba düzəltməklə məşğul olan Müznib sonradan Bakının ən talantlı şairi və nəşirlərindən biri olub. Əmin Abidin də püxtələşməsində böyük qardaşının rolu az olmayıb. Əmin Abid hələ gənc ikən “Dirilik”, “Babayi əmir” jurnallarında onunla birlikdə çalışıb. Bütün bunlar fiziki cəhətdən zəif olmasına baxmayaraq, iradə

baxımından yüksək səviyyədə formalaşan Əmin Abidi ən üsyankar istiqlal şairi kimi formalaşdırıb.

Əmin Abid hələ o zamanlar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin asdığı üçrəngli bayrağın bir gün yenə də formalaşacağını yazırdı:

“Paçavra bayrağın bir gün solacaq,
Azərbaycan yenə mənim olacaq!..”

(“Bayrağım və istiqlalım” şeirindən)

Əmin Abid birinci dəfə oxumaq üçün Türkiyəyə gedəndə darülfünun yoldaşı Nafiyə xanımla tanış olmuş və onların arasında böyük eşq münasibəti yaranmışdır. Münasibətlər sonradan evliliyə çevrilib və əslən yunan qızı olan Nafiyə xanım Əmin Abidin ömrünün sonuna qədər ona sadıq qalıb. Sonda 1937-ci ildə onun kimi sürgün olunmuşdur. Amma güllələnməyib, müəyyən tədbirlərdən sonra Türkiyəyə gətirilib və ömrünü orada başa vurub.

Kütləvi cəzaya məruz qalmazdan əvvəl Əmin Abid ikinci dəfə Türkiyəyə yollanmış və orada Azərbaycan ədəbiyyat tarixi, eləcə də folklorşünaslığına aid sanballı əsərlər yazmışdır. İlk dəfə “Oğuznamələr”dən bəhs etmiş, Füzulinin “Söhbətül Əsmar” alleqorik əsərini ilk dəfə o, meydana çıxarmışdır. Amma onun Türkiyədən Bakıya qayıtma səbəbi isə dəqiq məlum olmayıb. Tədqiqatçı Əli Şamil bu haqda danışır: “Mənə elə gəlir ki, onları mühacir təşkilatı Bakıya göndərmişdi. Gəlməyə bilməzdilər. Onu Bakıda yaxşı qarşılayıblar. Darülmüəllimdə dərs verdilər. Ə.Abid Pedaqoji texnikumda, universitetdə dərs deməyə başlayır. Tədqiq Tətəbbö Cəmiyyətində işləyir. Ona Azərbaycan ədəbiyyatı tarixini yazmağı tapşırırlar. “Kommunist” qəzetində məqalələri çap olunur, O, eyni zamanda “Oğuznamə” ilə bağlı mühazirələr oxuyur. “KQB” gördü ki, bunun dedikləri Sovet Hökumətinin istədiyi şey deyil... O, türkçülükdən, milli

məsələdən, “Oğuznamə” dən danışır, onlara isə şüarlar söyləyən, mədhiyyələr oxuyan adamlar lazım idi... 1929-cu ildə Əmin Abidin adı ilk dəfə “qara siyahı” ya düşdü. Əmin Abidin Nigar Rəfibəyliyə bəzi hekayələrini oxutdurduğu, tələbələrə Türkiyədən gətirdiyi milli hisslər aşılaman jurnalını verdiyi, millətçi iş apardığı “KQB” nin arayışlarında əksini tapıb. 1929-cu ildə tələbələrin gizli “Gənc Azər” təşkilatının üzvləri həbs ediləndə Əmin Abidin də adı istintaqda millətçi kimi hallanıb. Əmin Abidi Bakıdan uzaqlaşdırıb, rayonlarda işləməyə-orta məktəblərdə, texnikumlarda dərs deməyə göndərirlər. Bunun adı sürgün idi. Qubada, Ağdamda, Ağdaşda, Kürdəmirdə işləyir, amma elmi yaradıcılığından da qalmır.

Əmin Abid tutulandan sonra Nəfiyə xanım da Türkiyəyə qayıtmaq istəyir. Batumdan viza almaq istərkən, onu da tuturlar. Əmin Abid 1938-ci ilin iyulun 14-də casusluqda suçlandırılaraq həbs edilir və... 3 ay sonra oktyabrın 21-də saat 21:30-da güllələnir”.

1929-cu ildə Türkiyədə Azərbaycandan olan mühacirlərin şeirlərindən ibarət “İstiqlal uğrunda” kitabını tərtib etmək istəyirdilər. Amma məlum səbəblərdən bu proses baş tutmur. Lakin böyük Mirzəbala Məmməd zadə həmin kitabdan Gültəkinin (Əmin Abidin) şeirlərini ayıraraq onları “Buzlu Cəhənnəm” adı ilə ayrıca çap etdirir.

Sibiriya ey soyuq, ey qorxunc dəniz
Şimalın köksündə uyuma səssiz.
Qalx, bir müsafirin gəldi, diqqət et.
Sənə hədiyyələr gətirdi vəhşət!

***

Sən ey, bu gün yalnız qatilin deyil
Haqq deyən başın da qəbri olan yer.

“İstiqlal uğrunda” kitabı tərcüməçi-şair İbrahim İlyaslı tərəfindən tərtib edilərək “Qələm” nəşriyyatında kitab halında çap olunub.

Tədbirin sonunda Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Gültəkinini bütün türk dünyasına, Azərbaycana tanıdan çıxışının audiosu təqdim olunur:

Sən bizimsən, bizimsən durduqca bədəndə can,
Evet gönüllər coşdu bir sevincin gücüylə
İstiqlal sevinciylə, istiqlal sevinciylə...
İstiqlal, o yaşayan millətin qəlbində can,
İstiqlal, o səadət, həyat, zəfər, şərəf, şan.
İstiqlal, o sönməyən müəbbəd bir məşalə
Könüllərdə tutuşur, gözlərdə sönsə belə!
İstiqlal, o vətənin göğsündən yüksələn ay.
İstiqlal, o sümüktən, qandan yapılmış saray.
İstiqlal, o millətin parçalanan bağından
Gəlinlərin, qızların, axan göz yaşlarından
Doğmuş pek mübarək, pek müqəddəs bir “İlah”dır,
Hansı bir erkek onu düşmənlərə qaptırır?
Anaların saçından ördüğü bir bayrağı
Hansı erkek çıxıb edəcək baş aşağı?!

Sən bizimsən, bizimsən durduqca bədəndə can,
Yaşa-yaşa çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!

Kitabxanada keçiriləcək ənənəvi tədbir forması kimi kitab müzakirəsi də keçirilə bilər. Oxucuların istəyini nəzərə alan kitabxanaçı oxucularla birgə Əmin Abidin “*Seçilmiş əsərləri*” adlı **kitabını müzakirə** edə bilərlər. Kitabxanaçı əvvəlcə adı çəkilən bu kitab haqqında məlumat verir.

Kitabxanaçı: XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının inkişafında görkəmli folklorşünas, qorqudşünas, nəzəriyyəçi və tənqidçi Əmin Abidin xüsusi yeri vardır. Azərbaycan

ədəbiyyatşünaslığının təşəkkül dövründə ədəbi-elmi fikrimizin bilavasitə inkişafı ilə bağlı bir çox elmi-nəzəri konsepsiyanın yaranması, ədəbi fakt və hadisələrin aşkara çıxarılması, fundamental tədqiqatların aparılması Əmin Abidin adı ilə bağlıdır. Bu görkəmli alim qırx illik ömrünün iyirmi ildən çoxunu ədəbi, bədii, elmi fikrə həsr etmiş, ədəbiyyatımızın müxtəlif problemləri barədə araşdırmalar aparmışdır.

Onun əsl adı Zeynəlabdin idi. Onun Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin lideri M.Ə.Rəsulzadəyə sayğı ifadəsi olaraq Əmin adından istifadə etdiyi bildirilir.

Əmin Abid ilk təhsilini III Aleksandr adına Oğlanlar gimnaziyasında almışdır. Təhsilini davam etdirmək üçün rusiyanın Moskva, Peterburq şəhərlərini deyil, Türkiyənin İstanbul şəhərini seçmişdir. Bunun əsas səbəbi kimi Ə.Abidin böyük qardaşı Əliabbas Müznibin təsiri altında millətçilik ruhunda böyüməsini göstərmək olar. Belə ki, anası Reyhan xanımın möhkəm təməllər üzərində tərbiyəsi, atası Mütəllibin babasının qanına işləyən (1806-cı ildə çar generalı Sisiyanovun Bakını işğal zamanı öldürülməsi nəticəsində, Çarizmin işğalçı dəstələri xalqı qılıncdan keçirərkən Bakı xanı Hüseynqulu xan didərgin düşür, rus hərbi dairələrinin onun qohumlarına qarşı keçirdiyi ağır qətliam hadisələrindən yalnız Ə.Abidin babası Novruz kişi sağ qalır), “Mənə urusdan gələn xeyir lazım deyil” məntiqi və qardaşı Ə.Müznibin sürgün həyatı Ə.Abidin milli ruhda böyüməsini və bu səbəbdən də İstanbulda təhsil almasını şərtləndirir. Belə ki, Əmin Abid Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti dövründə vətəndən çıxmış, geri döndükdə isə XI Qızıl ordunun işğal etdiyi Azərbaycana görmüşdü. Türkiyəyə getməkdə əsas məqsədi həm də İstanbul arxivlərində işləyərək Azərbaycan ədəbiyyatı ilə bağlı araşdırmaq aparmaq və “Azərbaycan türklərinin ədəbiyyatı tarixi” əsərini yazmaqdan

ibarət olmuşdur. Bunun üçün tədqiqatçıya sovet hökuməti ayda 35 ABŞ dolları məbləğində təqaüd verirdi.

Türkiyədə oxuduğu illərdə ictimai-siyasi məzmunlu şeirlər çap etdirən Ə.Abid, həm də fundamental elmi araşdırmalar aparmışdır. O, Qəzvin, Vyana, Budapeşt və İstanbul kitabxanalarında çalışaraq ədəbi fikir tariximiz üçün dəyərli tədqiqat əsərləri yazmışdır.

M.Ə.Rəsulzadə “Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı” məqaləsində Gültəkin poeziyası barədə “burada milli inqilab mübarizəsinin nəşidələrini” gördüyünü yazırdı.

Ə.Cəfəroğlu isə belə yazırdı: “Gültəkin bəyin şeirlərinin qüvvət və gücü, deyə bilərəm ki, siyasi mətbuatımızdan daha çox rəğbət görə bilmişdir. Ən yaxşı bəzi şeirləri bəstələnib İstanbul əhalisi arasında bu gün də tərənnüm edilməkdədir”.

Ə.Abidin Türkiyədə “Gültəkin” imzası ilə dərc etdirdiyi şeirləri ona böyük şöhrət gətirməklə yanaşı, bütün türk dünyasında istiqlalçı şair kimi tanıtdırır. Bolşevizmin Azərbaycanda tüğyan etdiyi, xalqın, millətin irtica qarşısında aciz qaldığı bir zamanda Gültəkin yazırdı:

Bürüdü bir qorxunc yel kibi bizi,
Bu dağlarda oldu duman bolşevik.
Qanlara boyandı Xəzər dənizi,
Vermədi kimsəyə aman bolşevik.

Bolşevik atını sürdü Araza,
Oğulsuz analar batdılar yasa.
Ey əziz qardaşlar, bu yıl olmazsa,
Gələcək yıl olur viran bolşevik.

Rəngini tökdüyü qandan aldı o,
Dünyaya bir yeni vəhşət saldı o.
Qafqaz onun deyil, bizdən çaldı o,
Oldu bu gün bizə düşman bolşevik.

Şair, ədəbiyyatşünas və folklorşünas tədqiqatçı, Qorqudşünas və Axundovşünas, görkəmli ədəbiyyat tarixçisi Ə. Abid zəngin elmi irs qoyub getmişdir. Sistemli araşdırmaların məhsulu olan bu elmi irs hələ tədqiqatçılar tərəfindən hərtərəfli araşdırılmamışdır. Əmin Abidin elmi əsərləri problematika baxımından zəngin və çoxşaxəlidir. Folklorşünaslıq, Qorqudşünaslıq, ədəbiyyat tarixçiliyi, Axundovşünaslıq, tərcümə problemləri, mətbuat tarixi və s. problemlər onun tədqiqat əsərlərinin ümumi mənzərəsini təşkil edirdi.

Əmin Abid bir folklorşünaş kimi bayatıların vəzn və quruluş xüsusiyyətləri haqqında da orijinal mülahizələr irəli sürmüşdür. Bunlardan biri də bayatı-maninin, eləcə də türk ədəbiyyatının ərəb-fars poeziyasına təsiri məsələsidir. İndiyədək ancaq ərəb-fars poeziyasının Azərbaycan ədəbiyyatına təsirindən danışıldığı halda, Əmin Abid qarşılıqlı təsirdən söhbət açır və buna nümunə olaraq bayatı-maniləri göstərir.

Əmin Abidin araşdırmalarının böyük bir qismi ədəbiyyat tarixçiliyi və klassik Azərbaycan ədəbiyyatı ilə bağlıdır. Əslində Əmin Abidə qədər Azərbaycan ədəbiyyat tarixinin tədqiqinə yönəlmiş fundamental elmi araşdırmalar çox az olmuşdur. F. Köçərlinin “Azərbaycan türklərinin ədəbiyyatı tarixini” (1903), A. Surun tapılmayan “Türk ədəbiyyatına bir nəzər”, İ. Hikmətin “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” (iki cildə), Y. Vəzirovun “Azərbaycan ədəbiyyatına bir nəzər” əsərləri əslində çoxəsirlik milli ədəbi-bədii təfəkkürümüzün bütün parametrləri ilə ortaya qoya bilmirdi. Azərbaycan ədəbiyyatının mənşəyi, ayrı-ayrı və mərhələləri, klassiklərin həyatı və yaradıcılığı, mühiti, əsərlərinin elmi-nəzəri təhlili haqqında yeni araşdırmaların aparılması zərurəti yaranmışdı. Məhz buna görə də Ə. Abidin ədəbiyyat tarixinin yazılması zərurətini ilk dərk edənlərdən olmuş, məqalə və tədqiqatlarında ədəbiyyat tarixçiliyi prinsipini qoruyub saxlamışdır.

Əmin Abid eyni zamanda ədəbiyyat tarixinin müxtəlif problemləri ilə konseptual şəkildə məşğul olmuşdur: o həm də yaddan çıxmış, unudulmuş folklor nümunələrini toplayır, hər hansı bir dövrdə itib-batmış, ədəbi-tarixi faktları üzə çıxarır, həm də bu ədəbiyyatın ayrı-ayrı problemlərinə aid elmi-nəzəri araşdırmalar aparırdı.

Əmin Abidin milli mətbuat tarixinə aid araşdırmaları da xüsusi ilə əhəmiyyətlidir, ona görə ki, burada Azərbaycan mətbuatının bir qolu – proletar qəzetçiliyi tədqid edilirdi. Bu tədqiqatlar indi bizə gəlib çatmayan bir çox qəzetləri, demək olar ki, pasportlaşdırır. “Azərbaycan proletar qəzetçiliyinin tarixinə bir baxış” məqaləsində tədqiqatçı “Hümmət”, “Təkamül”, “Yoldaş”, “Zəhmət sədası”, “Əkinçi”, “Albayraq” qəzetlərini tədqiq etmişdir.

Görkəmli alim, ədəbiyyatşünas, türkoloq, folklorşünas Əmin Abid ədəbi, elmi-tənqidi, estetik irsi zəngindir. Bu irs içərisində onun tərcümə tarixinə aid araşdırması və bir tapıntısı daha böyük əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, Əmin Abidə qədər şərqi böyük şairi Ə.Firdovsinin məşhur “Şahnamə” əsərinin türkcə ən qədim tərcüməsi XX əsr əvvəllərinə təsadüf edilirdisə, Ə.Abidin tədqiqatları nəticəsində məlum olur ki, bu tarix daha qədim dövrü əks etdirir. Məhz onun əldə etdiyi tərcümənin dili və üslubu üzərində apardığı araşdırmalardan sonra bu tarix XIV əsrdən əvvələ gedib çıxır. Tədqiqatçının “Firdovsi və Azərbaycan ədəbiyyatı” adlı məqaləsi 1934-cü ildə “Azərnəşr” tərəfindən nəşr edilən “Şahnamə” kitabına “Ön söz” kimi daxil edilmişdir.

Ə.Abidin ədəbi, elmi-estetik irsini tədqiq etmək müasir ədəbiyyatşünaslığımızın əsas vəzifələrindən biridir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, uzunmüddətli sükutdan sonra Ə.Abidin məqalələri kitab şəklində ilk dəfə dərc edilmişdir. Kitabda onun ədəbi, elmi irsinin əsas hissəsi mətbuat səhifələrindən və

arxivlərdən toplanaraq nəşrə hazırlanmışdır. Bu məqalələrdə səslənən fikir və mülahizələr ədəbi-tarixi cəhətdən öz qiymətini bu gün də saxlayır. Şübhəsiz, bu mülahizələr içərisində bu gün üçün mübahisəli məsələlərə də rast gəlmək mümkündür.

Tədbirin sonunda şagirdlər Ə.Abidin şeirlərindən parçalar söyləyirlər.

Hər bir sənətkarın, hər bir insanın xoşbəxtliyi də, bədbəxtliyi də olur. Əmin Abid də ona görə xoşbəxt idi ki, tale ona böyük bir istedad, coşqun bir ilham vermişdi. Ona görə bədbəxt idi ki, şairin həyat və fəaliyyəti çəkişmələr, didişmələr içində məhv olub gedirdi...

Əmin Abid, sən elə bir şeirsən ki, sevməyənlər anlamaz. Sən qalibsən, səni qalib edən isə şeirlərindir... O, sarsıntılardan keçmiş, qanı, canı, ruhu ilə itirəcəklərinin – sevgisinin, ailəsinin, həyatının – qorxusunu dadmış, ağrısını duymuş, hər bir misrasında belə həqiqətdən yan keçə bilməyən bir şairdir. Ə. Abid həyatı bitəcəksiz bir ömürdür. Ə.Abid unudulmazdır. Üç rəngli bayrağımız kimi, Azərbaycan Demokratik Respublikamız kimi, Ay-ulduz kimi, şeirimiz, nağıllarımız, dastanlarımız, havamız, suyumuz kimi, həyatımız kimi...

Əziziyəm, salmasa da
Yol gedər Salmasa da
Xəlvət ağla gözlərim
Aləmdə salma-sada.

Ədəbiyyat siyahısı

Əsərləri

Mütəllibzadə Ə. A. Seçilmiş əsərlər. - Bakı : Nurlan, 2007. - 262 s.

Seçilmiş əsərləri. - Bakı : Şərq-Qərb, 2007. - 288 s. - (Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı).

Kafkasya türklərində fikri cərəyanlar // Ədəbiyyat qəzeti. - 2017. - 20 yanvar. - № 2. - S. 11.

Haqqında

Azəri L. Mühacirət poeziyamızdan boylanan vətən nisgili : Sən bizimsən, bizimsən, durduqca bədəndə can, Yaşa, yaşa, çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan! // Mədəniyyət. - 2018. - 2 may. - № 34. - S. 15.

Babayeva M. Əmin Abidin əsərləri // Kaspi. - 2017. - 14 yanvar. - № 7. - S. 24.

Dünyaminqızı Q. Vətən uğrunda fəda olmuş qardaşlar : Sovet hökuməti Əliabbas Müznib və Əmin Abidin taleyinə də acı sonluq yazmışdı // Kaspi. - 2015. - 19-21 dekabr. - № 214. - S. 7.

Fərəcov S. Vətənpərvər ziyalı - cəfakəş tədqiqatçı : şair, pedaqoq, ədəbiyyatşünas Əmin Abid haqqında // Mədəniyyət. - 2013. - 20 dekabr. - № 92. - S. 13.

Xəlilzadə F. Günahsız müqəssirlər : şair, publisist, ədəbiyyatşünas Əliabbas Müznibin anadan olmasının 130 illiyi // Azərbaycan. - 2012. - 17 iyun. - № 132. - S. 7.

**Sən bizimsən, bizimsən durduqca bədəndə can,
Yaşa-yaşa çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!**

(metodik vəsait)

Ünvan:AZ-1022 Bakı şəh.,S.Vurğun küç.88;

E-mail:info@clb.az

URL:www.clb.az

F.Köçərli adına Respublika

Uşaq Kitabxanasında

çap olunmuşdur.

Sifariş: 39

Çapa imzalanmışdır: 14.05.2018

Tirajı:100

Pulsuz